

VẤN ĐỀ PHÁT TRIỂN DU LỊCH VĂN HÓA CHẤT LƯỢNG CAO Ở VIỆT NAM

TRƯƠNG QUANG DŨNG*

TÓM TẮT

Cùng với quá trình hội nhập nền kinh tế thế giới, ngành du lịch Việt Nam đang phát triển nhanh chóng. Tuy nhiên, để đáp ứng nhu cầu ngày càng đa dạng của du khách, bên cạnh các sản phẩm du lịch đại trà hiện đang đóng vai trò chủ lực như nghỉ ngơi giải trí, tham quan thắng cảnh, lễ hội... thì cũng cần những sản phẩm có chất lượng cao. Bài viết này giới thiệu một số sản phẩm “du lịch văn hóa chất lượng cao” với mong muốn góp phần làm cho du lịch nước ta ngày càng phong phú, hiện đại hơn.

Từ khóa: sản phẩm du lịch, du lịch văn hóa, du lịch đại trà.

ABSTRACT

Developing high quality cultural tourism in Vietnam

Along with the integration with the world economy, our country's tourism industry is growing rapidly. However, to meet the increasingly diverse needs of tourists, besides the mass tourism products that currently play a leading role such as recreation, sightseeing, attending festivals... high quality products are required, too. This article introduces some “high quality cultural tourism” products in hope of helping to enrich and modernize the country's tourism.

Keywords: tourism product, cultural tourism, mass tourism.

1. Đặt vấn đề

Sản phẩm du lịch, cũng như những sản phẩm thương mại khác, không ngừng thay đổi theo thời gian để đáp ứng nhu cầu con người. Hiện nay ở Việt Nam, những sản phẩm du lịch đại trà (nghỉ ngơi giải trí, tham quan thắng cảnh, lễ hội...) vẫn đóng vai trò chủ lực, nhưng số lượng du khách đòi hỏi sản phẩm chất lượng cao ngày càng tăng [2]. Những cơ sở kinh doanh du lịch, các ngành chức năng liên quan, các cơ sở đào tạo nhân lực cần phải nghiên cứu xem xét vấn đề này một cách khoa học và toàn diện.

2. Nội dung

Trong bài viết này, chúng tôi tìm hiểu về nội dung của “du lịch văn hóa chất lượng cao” có nội dung như thế nào. Về mặt lịch sử, du lịch văn hóa là cội nguồn của du lịch. Ở châu Âu thời cổ và trung cận đại, người ta đi du lịch để khám phá: thăm các vùng đất mới, xem cách sống của người nước ngoài, tìm hiểu lịch sử, nghệ thuật, lối sống của người dân nước khác [2]... Sau này, du lịch đại trà (du lịch theo mùa như đi tắm biển, tắm suối nước nóng) và du lịch giải trí (các khu vui chơi kiểu Disneyland) xuất hiện làm mờ nhạt dần ý nghĩa của cội nguồn đó. Ngày nay, nhu cầu du lịch đa dạng

* TS, Trường Đại học Công nghệ TPHCM

hơn và một số người có xu hướng quay về với những hình thức du lịch văn hóa nhưng với chất lượng cao hơn [1]. Cộng đồng châu Âu có hẳn một cơ quan chuyên nghiên cứu và đề xuất những chính sách mới về du lịch. Hiện nay, một trong những mối quan tâm của cộng đồng này là du lịch văn hóa chất lượng cao. Theo những nghiên cứu của Cộng đồng châu Âu thì sản phẩm du lịch văn hóa chất lượng cao vẫn phải đảm bảo những điều kiện như sản phẩm đại trà, tức là đầy đủ về cơ sở hạ tầng (khách sạn, nhà hàng, xe cộ đi lại...), đội ngũ hướng dẫn và đội ngũ chăm lo các dịch vụ cần thiết khác. Nhưng khác với sản phẩm thông thường, du lịch văn hóa chất lượng cao đòi hỏi phải có những nhân tố sau:

(i) Hàm lượng trí tuệ cao: Du lịch văn hóa chất lượng cao có bản sắc văn hóa sâu đậm hơn bình thường nên việc thiết kế sản phẩm này cần sự đầu tư trí tuệ đáng kể [3]. Chẳng hạn, nếu sản phẩm thuộc loại tìm hiểu lịch sử thì nó phải được các chuyên gia về sử tham gia dàn dựng, sản phẩm thuộc về văn học thì cần có chuyên gia bảo tàng và các nhà nghiên cứu văn học tham gia thiết kế.

(ii) Đội ngũ hướng dẫn, phục vụ du lịch phải có trình độ chuyên môn nghiệp vụ và tay nghề cao. Chẳng hạn, muốn đảm nhiệm việc tổ chức một hội thảo quốc tế về một vấn đề khoa học thì đội ngũ phục vụ phải thành thạo ngoại ngữ và biết cách liên kết với các nhà khoa học hay một trường đại học nào đó để lập các chương trình và thực hiện hội thảo.

(iii) Du lịch văn hóa chất lượng cao không thể do một đơn vị riêng lẻ đảm

nhiệm mà phải là sự hợp tác thường xuyên giữa nhiều đơn vị, nhiều cơ quan chức năng, nhiều cơ sở văn hóa, giáo dục.... Chẳng hạn trong lộ trình nhà văn Marguerite Duras từ Thành phố Hồ Chí Minh (TPHCM) đi Sa Đéc, một chương trình đầy đủ phải có những khâu như sau:

- Giới thiệu nhà văn M. Duras do một cơ sở Pháp ngữ đảm nhiệm tại một địa điểm ở TPHCM.

- Đơn vị du lịch đưa khách về Sa Đéc (phương tiện đi lại, lưu trú...).

- Trường Tiểu học Sa Đéc giới thiệu về nhà văn, hướng dẫn khách thăm nhà cũ, trường cũ... của nhà văn.

- Ban phụ trách ngôi nhà “Người tình” đón tiếp khách và giới thiệu gia đình “Người tình”.

- Tổ Văn học của Sở Văn hóa Thông tin hay Sở Giáo dục và Đào tạo sở tại giới thiệu về các tác phẩm của M. Duras.

- Đơn vị phát hành sách địa phương giới thiệu và bày bán những tác phẩm của nhà văn.

- Khi trở lại TPHCM, khách sẽ được mời đi thăm trường quốc tế Pháp mang tên Marguerite Duras (từ năm học 2011-2012), trước đó có tên là Colette.

(iv) Sản phẩm du lịch phải đa dạng. Như trường hợp của Marguerite Duras nói trên, lộ trình du lịch không chỉ gói gọn vào việc thăm Trường Tiểu học Sa Đéc, mà bao gồm cả việc thăm nhiều nơi liên quan cũng như nghe thuyết trình về nhà văn và mua sách báo tại chỗ.

2.1. Phát triển du lịch văn hóa chất lượng cao ở một số nước

Cũng theo Cộng đồng châu Âu, các loại hình du lịch văn hóa chất lượng cao

bao gồm các hình thức: cơ sở văn hóa khoa học tổng hợp, điểm văn hóa chuyên sâu và mạng lưới các lộ trình văn hóa. Các minh họa sau đây đều lấy từ kinh nghiệm của châu Âu.

Về các cơ sở văn hóa - khoa học tổng hợp, thí dụ nổi bật là Trung tâm khoa học La Villette ở Paris. Đó là nơi du khách tìm hiểu về những thành tựu khoa học mới và tự mình tham gia vào những hoạt động nghiên cứu sáng tạo. Nói chung, bất kỳ nước nào cũng có một hay nhiều cơ sở văn hóa - khoa học để du khách đến tìm cơ hội nâng cao hiểu biết về văn hóa - khoa học của mình.

Về các điểm văn hóa chuyên sâu, châu Âu là nơi tập trung nhiều thành tựu đáng kể do nền văn hóa lâu đời của họ và các điểm này làm nổi bật bản sắc văn hóa của từng quốc gia riêng biệt. Những ví dụ về lĩnh vực này rất nhiều và đa dạng. Trước hết, đó là những bảo tàng lưu giữ những công trình của các nhà văn, nhà nghệ thuật tên tuổi như Bảo tàng Monet về hội họa hay Bảo tàng Balzac ở Quận 16, Paris. Du khách hiện đại rất quan tâm đến những nhà văn, nhà thơ, nghệ sĩ... mà họ yêu thích. Thậm chí những nhân vật hoàn toàn hư cấu như Nàng Tiên Cá, Sherlock Holmes, Maigret, Don Quichotte, Hamlet... đều phải có “bảo tàng” riêng cho họ và đông đảo du khách sẵn sàng viếng thăm, nghiên cứu. Ở Đan Mạch, tượng Nàng Tiên Cá là nơi không thể thiếu đối với du khách thăm đất nước này. Tượng đài đó gắn liền với nhà văn Andersen, tác giả những chuyện cổ tích nổi tiếng thế giới. Ở London, ngôi nhà phố Baker của Sherlock Holmes được

xây dựng theo đòi hỏi của du khách, vì họ muốn chiêm ngưỡng “một cách vật chất” nhà thám tử huyền thoại chứ không chịu dừng lại ở chỗ đọc sách thuần túy. Ở Paris, người ta cũng phải bố trí một phòng làm việc cho viên thanh tra cảnh sát Maigret, nhân vật hư cấu của nhà văn G. Simenon, người Bỉ nói tiếng Pháp.

Ở Trung Quốc, hai bài thơ Đường nổi tiếng “Hoàng Hạc lâu” của Thôi Hiệu và “Phong Kiều dạ bạc” của Trương Kế cũng đã làm cho ngành du lịch tạo ra hai điểm du lịch văn hóa độc đáo: Lầu Hoàng Hạc ở Vũ Xương và bến Phong Kiều ở Giang Tô. Du khách đến lầu Hoàng Hạc để thưởng thức âm hưởng của bài thơ, cũng như đến bến Phong Kiều ngủ lại để về khuya nghe tiếng chuông chùa Hàn Sơn ở ngoại thành Cô Tô.

Về mạng lưới các lộ trình văn hóa, ở Trung Quốc cũng rõ nét các lộ trình nổi tiếng như “Con đường tơ lụa” nối liền các xứ sở Trung Cận Đông thời xưa với Trung Quốc hay “Hành trình của Đường Tăng đi Tây Thiên lấy kinh” dựa theo tác phẩm Tây Du Ký. Ở châu Âu, gần đây người ta khôi phục một số lộ trình nổi tiếng ngày xưa như “Lộ trình hành hương về Santiago de Compostela” (một thành phố ở Tây Ban Nha). Các tín đồ Ki tô giáo châu Âu hành hương về Santiago để viếng mộ Thánh Jacques ở nhà thờ lớn trong vùng. Người ta cũng tạo dựng nhiều lộ trình văn hóa - lịch sử khác như “Lộ trình người Celt” (bộ lạc Celtes xâm chiếm vùng Nam châu Âu hay “Lộ trình người Viking”, đường xâm nhập người Bắc Âu xuống phía Nam. Cũng có những lộ trình về ngôn ngữ như “Lộ trình

tiếng Tây Ban Nha” và lộ trình về văn học như Le Cid. Le Cid là câu chuyện Tây Ban Nha được nhà văn Pháp Pierre Corneille (1606-1664) dàn dựng thành kịch thơ và được cụ Ứng Bình Thúc Giạ Thị dịch sang tiếng Việt với tên “Tuồng Lôi Xích”. Lộ trình vạch lại những tuyến đường mà nhân vật chính câu chuyện đã đi qua. Rõ ràng mạng lưới các lộ trình văn hóa phải được thiết kế và xây dựng một cách công phu với sự hợp đồng của nhiều đơn vị liên quan đến du lịch.

Nói chung, những hình thức du lịch văn hóa chất lượng cao không thu lợi ngay như kiểu đại trà. Trong thời gian đầu việc thua lỗ thường xảy ra. Vì vậy, nhà nước hay các quỹ xã hội cần hỗ trợ trong một thời gian. Ý nghĩa của các loại hình này có hai mặt, mặt kinh tế (lợi nhuận) và mặt văn hóa (bảo tồn bản sắc văn hóa quốc gia).

2.2. Phát triển du lịch văn hóa chất lượng cao ở Việt Nam

Trong hoàn cảnh nước ta hiện nay, các loại hình du lịch văn hóa chất lượng cao nói trên cần được quan tâm xây dựng. Cần phân đầu để trong một thời gian ngắn, ngành du lịch có đủ các loại hình đó và mỗi loại hình hoạt động một cách vững chắc.

Về loại hình thứ nhất, tức là các cơ sở văn hóa có hệ thống, ta có thể liên tưởng đến những hình thức đã hình thành ít lâu ở nước ta.

- *Làng dân tộc học*. Sáng kiến này đã mang lại những kết quả đáng khích lệ. Bảo tàng dân tộc học ở Hà Nội được xây dựng công phu nhưng du khách chỉ đến tham quan một cách đại thể chứ không

tìm hiểu được sâu sắc đời sống thực tế các sắc tộc. Làng dân tộc học đã giới thiệu tỉ mỉ đời sống đó và du khách có thời gian tham gia vào những công việc cụ thể.

- *Học làm nông dân, ngư dân*. Sáng kiến này ở Hội An cũng mang lại kết quả khả quan. Khách nước ngoài muốn khám phá những cách làm ăn của các dân tộc khác. Họ rất thích thú khi được hướng dẫn cày ruộng, đập lúa, xây các cây rơm... Họ cũng thích thú khi được tham gia đánh cá với ngư dân ven biển.

Về các điểm văn hóa chuyên sâu, gọi sự liên tưởng đến các bảo tàng đủ loại lưu trữ các truyền thống văn chương, nghệ thuật, bách nghệ. Linh mục Nguyễn Đình Thi, hội trưởng Hội Huynh Đệ Việt Nam ở Paris, đã xây dựng ở Hương Sơn, Hà Tĩnh một bảo tàng nông cụ có tầm cỡ đáng kể. Du khách đến tham quan bảo tàng này sẽ biết được người Việt dùng những công cụ gì trong việc khai thác nông nghiệp: cày, bừa, cối giã gạo... Những bảo tàng ngành nghề như vậy cần được phát triển. Riêng về văn học, những điểm văn hóa sẽ rất đa dạng và sẽ đóng góp lớn cho việc đề cao di sản văn hóa dân tộc. Chẳng hạn ở sông Như Nguyệt (Sông Cầu hay sông Cà Lò hiện nay), cần có bảo tàng Lý Thường Kiệt để tôn vinh bài thơ tứ tuyệt “Nam quốc sơn hà...” được coi như tuyên ngôn độc lập của nước ta ở đời Lý. Lịch sử ghi rằng bài thơ được ngâm vang trong đêm, khích lệ tướng sĩ nước Việt tiến lên đánh bại quân xâm lược Tống. Du khách có thể nghỉ qua đêm bên sông Như Nguyệt để nghe âm vang bài thơ lúc đêm khuya (Tương

tự như trường hợp bài thơ Phong Kiều dạ bạc của Trương Kế đời Đường).

Bà Huyện Thanh Quan sáng tác rất ít nhưng những bài thơ của bà đều bất hủ (Thăng Long thành hoài cổ, Qua Đèo Ngang...). Thiết nghĩ, dưới chân Đèo Ngang ở Quảng Bình hiện nay nên có một bảo tàng nhỏ vinh danh bài thơ “Qua Đèo Ngang” của bà. Du khách dừng chân nghe ngâm thơ và tưởng tượng ra cảnh bà Huyện đi qua đây ngày xưa đã cảm tác như thế nào.

Về các mạng lộ trình văn hóa - lịch sử, nước ta vốn có nhiều tiềm năng xây dựng và khai thác. Sau đây là một số ý tưởng đề xuất:

- Lộ trình Trường Sơn: Lộ trình xuất phát từ lịch sử “Đường mòn Hồ Chí Minh” chạy xuyên suốt Việt Nam. Lộ trình du lịch này sẽ được nhiều người quan tâm mà trước hết là các cựu chiến binh Mỹ cũng như Việt, các nhà nghiên cứu sử học và quân sự, các chính khách, nhà ngoại giao.... Con đường Hồ Chí Minh hiện đại sẽ thuận tiện cho việc thực hiện lộ trình.

- Lộ trình văn hóa Viễn Đông: Đây là con đường di sản văn hóa Phương Đông, bắt nguồn từ Văn Miếu Hà Nội, Hoàng Thành Thăng Long, qua Thành Nhà Hồ ở Thanh Hóa đến Khu di tích Huế. Du khách có thể làm quen với văn hóa cổ Việt Nam từ các bia của Văn Miếu và các lăng tẩm ở Huế. Cần đưa vào lộ trình này những đình miếu tiêu biểu như Đình làng Đình Bảng, Miếu Hai Bà Trưng... Lộ trình này có thể bao gồm Trường Viễn Đông Bác cổ của Pháp ở Hà Nội và Viện Hán Nôm của Việt Nam.

- Lộ trình văn hóa Nam Á: Đây là con đường di sản văn hóa Chămpa bắt đầu từ Bảo tàng Chăm ở Đà Nẵng; Thánh Địa Mỹ Sơn ở Quảng Nam, Tháp Chăm ở Phan Rang cho đến các làng mạc Chăm ở Nam Trung Bộ và Nam Bộ. Lộ trình giới thiệu cho du khách về kiến trúc, phong tục tập quán, chữ viết, văn học, lịch sử dân tộc Chăm rải rác ở Việt Nam. Có thể đưa vào đây những ngành nghề thủ công nổi bật của người Chăm.

Về sắc thái tôn giáo, có thể nghĩ đến hai lộ trình quan trọng:

- Lộ trình Thiên Chúa giáo khởi đầu từ Bùi Chu - Phát Diệm, qua các họ đạo lâu đời ở miền Bắc và miền Trung, đến thánh địa La Vang ở Quảng Trị và các tu viện ở Đà Lạt, cuối cùng là Bảo tàng Alexandre de Rhodes ở TPHCM. Lộ trình này giới thiệu sự hình thành chữ quốc ngữ, những tài liệu quý hiếm đầu tiên như các loại tự điển La tinh - Việt, Việt - Bồ Đào Nha... và các sách kinh thời kì mới có quốc ngữ. Lộ trình cũng bao gồm Bảo tàng Cadière ở Huế và các cuộc hành hương về thăm Đức Mẹ ở La Vang.

- Lộ trình Phật giáo khởi sự từ các chùa cổ nhất ở miền Bắc, qua các địa điểm chủ yếu trong lịch sử Phật giáo Việt Nam. Những khâu quan trọng trong lộ trình này là Chùa Yên Tử ở Quảng Ninh, nơi vua Trần Nhân Tông tu hành và Bảo tàng Bồ tát Thích Quảng Đức ở phía Nam.

Về văn học nghệ thuật, có thể hiện thực hóa các ý tưởng sau:

- Lộ trình Marguerite Duras, như đã bàn ở phần đầu bài viết, lộ trình văn học

này sẽ hấp dẫn những người sử dụng Pháp ngữ và giới sinh viên, học sinh. Khởi đầu lộ trình là nghe nói chuyện về nhà văn Pháp từng sống thời thơ ấu ở Đồng bằng sông Cửu Long. Tiếp đó là chuyến đi về Sa Đéc thăm trường cũ của bà và nhà của “Người tình”. Trở lại TPHCM, du khách đến thăm trường quốc tế Pháp M. Duras ở Quận 9.

- Lộ trình Hàn Mặc Tử: Lộ trình này trải dài từ Quy Nhơn đến Huế, những nơi mà nhà thơ đã từng sống và sáng tác những bài thơ nổi tiếng, trong đó có bài “Đây thôn Vĩ Dạ”.

- Lộ trình “Tây tiến” dựa trên bài thơ của Quang Dũng trong thời kì chống Pháp. Lộ trình này dành cho giới trẻ muốn phiêu lưu, sống lại những ngày

gian khổ của cuộc kháng chiến chống Pháp lần thứ nhất. Những chàng trai đô thị, hình ảnh của những chàng trai Hà Nội năm 1947, rời thành phố lên rừng lập căn cứ kháng chiến. Đây là lộ trình của ước mơ thời trai trẻ.

3. Kết luận

Trong quá trình hội nhập, ngành du lịch Việt Nam cần đầu tư phát triển những sản phẩm du lịch văn hóa chất lượng cao để đáp ứng nhu cầu khách du lịch trong và ngoài nước. Từ những ý tưởng về sản phẩm du lịch văn hóa chất lượng cao đã nêu trong bài, chúng tôi hi vọng sẽ được hiện thực hóa, góp phần làm phong phú thêm về sản phẩm du lịch Việt Nam, đồng thời bảo tồn những nét đẹp của văn hóa dân tộc.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Minh Quang (8-6-2004), “Du lịch văn hóa – xu thế mới của Việt Nam?”, <http://vietbao.vn>
2. Dương Văn Sáu (2013), “Văn hóa du lịch”, sản phẩm của văn hóa Việt Nam trong tiến trình hội nhập’, *Tạp chí Văn hóa và Du lịch*, (4).
3. Bùi Thanh Thủy (2009), “Về nội hàm văn hóa du lịch”, *Tạp chí Du lịch*, tháng 12-2009.

(Ngày Tòa soạn nhận được bài: 13-5-2014; ngày phản biện đánh giá: 26-5-2014;
ngày chấp nhận đăng: 17-7-2014)